

А. Ю. АЛЕКСЄЄВА (ДІТ)

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ РОЗПОДІЛЬЧИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ НА МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНІ

Розглянуто проблеми розподілу доходів, а також пов'язану з цим проблему бідності, розглянуто проблему середнього класу. Стаття доповнена аналізом статистичних даних. Звернута увага на роль держави в системі розподілу доходів.

Рассмотрены проблемы распределения доходов, а также связанную с этим проблему бедности, рассмотрена проблема среднего класса. Статья дополнена анализом статистических данных. Обращено внимание на роль государства в системе распределения доходов.

The article discusses the issues of allocation of profits, and the problem of poverty related thereto. It examines the problem of middle class and is complemented by the analysis of statistical data. Attention is paid to the role of state in the system of profits allocation.

Суспільство, на якому б воно етапі не перебувало, являє собою певним чином організовану систему. Місце ж людини в цій системі залежить від її участі у створенні та розподілі суспільних благ. Люди здавна, ще з часів рабовласництва, задавалися питанням як саме треба розподіляти доход та матеріальні блага, щоб усі учасники цього розподілу мали свою частку. За історію людства питання розподілу майже не змінило свого статусу «вічної проблеми людства» і залишилося достатньо дискусійним в економічній науці. У наші часи також точаться суперечки про те, як саме досягти рівності в розподілі доходів, а також чи потрібна ця рівність взагалі для нормального функціонування ринкової системи.

У сучасних умовах ринкової економіки процес розподілу є основоположним фактором підвищення ефективності економіки країни.

Згідно з специфікою макроекономічного аналізу макроекономічні моделі повинні носити збалансований характер, з якого виходить прагнення до рівності досліджуваних показників. Тому ми будемо також прагнути досягти недосяжного – досягнення відносної рівності доходів між суб'єктами розподілу.

Розподіл має прямий зв'язок з класовою структурою суспільства. Ленін писав, що класи – це «великі групи людей, які різняться за їх місцем в історично сформованій системі суспільного виробництва, за їх відношенням до засобів виробництва, за їх роллю у суспільній організації праці та відповідно за способами отримання і розмірам тієї долі суспільного багатства, якою вони володіють». Тому за допомогою

розподільчих відносин ми можемо мати уявлення про існування середнього класу, класу багатих, бідних. За визначенням яке дають ООН

і Всесвітній банк: «людина, доходи якої становлять менше 1 дол. на день, знаходиться на межі бідності».

Вивчаючи державну статистику в Україні, бачимо, що крило піку розподілу, яке відповідає найбільш бідним, має щільність, яка монотонно спадає до малих значень при зменшенні малого доходу. Це значить, що чим менше малий дохід, тим менше гранично бідних. Гранична бідність у відповідності до цих даних ніби відсутня. Вона відсутня в тому просторі (просторі доходів), де вона не може не існувати бо є принциповим явищем. Державна статистика України створює образ безпечного подолання бідності, а зовсім не суворий соціальний феномен. Заможні сім'ї обстежуються доволі рідко, а багаті – наче взагалі відсутні. Якщо вірити цим результатам дослідження, то соціум взагалі позбавлено не тільки бідності, але й багатства.

За податковою ж статистикою ми маємо щільність розподілу багатих фізичних осіб за декларованим доходом і бачимо істотно великий прошарок багатих співучасників розподілу. Маємо за цією статистикою індекс Джині домогосподарств України, дещо більше 0,3, в той час, як той же індекс фізичних осіб сягає навіть вище 0.6. Таким чином, ми бачимо, що на Україні є доволі значний прошарок заможних людей.

Зважаючи на статистичні показники, математичні та економічні розрахунки, ми, врешті решт, сьогодні повинні прийти до зваженої від-

повіді на таке одночасно просте і складне питання, чи є у нас бідні в Україні чи немає? Але на питання, яка у нас бідність, ми на сьогодні не маємо чіткої відповіді, в статистичному ансамблі ринкового соціуму така константа може з'явитися тільки тоді, коли її носій – групування незаможних. Від відповіді, чи є у нас офіційно бідні верстви населення залежить багато чого – наше майбутнє, наш сучасний стан, як розвинутої європейської країни, навіть наша культура.

В Україні існує ще одна проблема розподілу доходів – проблема середнього класу. У нас не створені критерії середнього класу, економетрія соціальних груп затрималася на одній точці, відсутній моніторинг соціально активної і найбільш масової частини населення. Наші «середньо доходні» не мають наукової класифікації і їх відносять то до однієї групи, то до іншої, залежно від доларового еквіваленту їх доходу.

Що ж таке «середній» клас? Він повинен знаходитись між малоїмущими та соціально – економічною владою. Середній клас повинен не мати проблем виживання, але і не мати багатства, через те він – найактивніша частина населення. Але для цього він неодмінно повинен мати відносно стабільні доходи. Ми повинні всіляко сприяти виникненню і поширенню прошарку середнього класу, який є пріоритетним класом для нашої економіки. Саме тому український уряд проголосив війну безробіттю, боргам, бідності.

Надмірна нерівність у розподілі доходів, яка породжена ринковим механізмом, повинна пом'якшуватися втручанням держави в даний процес. До цього втручання треба звертатися в результаті боротьби знедолених верств за власні інтереси. Ця боротьба несе на собі історію не одного покоління людей, вона триває і понині. Чи скінчиться це протистояння, чи вирішимо ми проблеми усіх, хто вважає себе «обкраденим»? Напевно, що на це питання ми ніколи не знайдемо відповіді. На цьому етапі нашої історії ми повинні лише наблизитись, хоч трішки, до жаданої, «справедливої» точки розподілу. Згодимося на тому аспекті, що участь держави в перерозподілі доходів є необхідною ціллю скорочення нерівності розподілу. Участь держави в перерозподілі доходів, для скорочення нерівності, реалізується за допомогою трансферних платежів, впливу на ціни та тарифи, та за допомогою індивідуального податку.

Велике значення останнім часом для громадян нашої країни має підтримка менш за-

можних верств населення, надання трансферних платежів, політика подолання безробіття, політика держави, спрямована на перекваліфікацію робітників, професія яких не відповідає потребам сьогодення, – це все повинне сприяти подоланню бідності, переходу бідних верств населення до середнього класу, який повинен бути домінуючим у країні, що хоче досягти успіху на світовому ринку та у своїх власних справах.

Державний бюджет 2004 року, як і наступний, є соціальним. Соціальну спрямованість державного бюджету характеризує значна частка видатків соціального спрямування – близько 50 відсотків від загальної суми видатків. За допомогою цього уряд отримує гроші, необхідні для задоволення загальних потреб, матеріальної підтримки тимчасово незайнятих в виробництві, непрацевдатних, а також малозабезпечених верств населення. Так, на 2005 році, державним бюджетом передбачена допомога незастрахованим особам по догляду за дитиною в розмірі 100 відсотків від рівня забезпечення прожиткового мінімуму протягом трьох років.

Крім того, в 2004 році 124,9 тис. сімей (48,0 % з числа тих, які звернулися) було призначено субсидії готівкою для відшкодування витрат на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива на загальну суму 36,1 млн грн, у сільській місцевості – 81,1 тис. сімей на 22,0 млн грн. Середній розмір призначеної субсидії цього виду на одну сім'ю становив 284 грн.

Держава регулює рівень доходів працівників, зайнятих в «суспільному» секторі економіки (бюджетних галузях), чії прибутки носять фіксований характер. Регулювання досягається встановленням мінімального рівня заробітної плати. Розмір мінімальної заробітної платні повинен забезпечувати мінімальний стандарт доходу. Так, мінімальна заробітна плата, передбачена законом України «Про Державний бюджет України на 2005 рік», встановлений з 1 січня мінімальний рівень заробітної плати в розмірі 262 грн, а з 1 грудня – 282 грн. Для цього, порівняно з минулим роком, видатки на оплату праці збільшено на суму близько 5,2 млрд грн. Мінімальний розмір стипендій у вищих та професійно – технічних навчальних закладах у 2004 році порівняно з 2003 роком збільшився у 2,3 рази. У 2005 році планується збільшення стипендії на 5,9 %.

В Україні оплата праці залишається доволі низькою, хоча останнім часом спостерігаєть-

ся тенденція до поступового зростання. Треба відзначити, що між різними професіями існує значна диференціація рівня оплати праці. Так, в 2003 середньомісячна заробітна плата в промисловості становила 591 грн, у сільському господарстві – 219 грн. У 2000 р. заробітна плата становила відповідно – 302 та 114 грн. Найбільш оплачуваними залишаються працівники фінансових установ, авіаційного транспорту, та допоміжних транспортних послуг, серед промислових видів діяльності – зайняті на підприємствах коксу, продуктів нафтоперероблення. Значно нижчою залишається заробітна плата працівників сільського, рибного господарства, охорони здоров'я та соціальної допомоги. Щодо питомої ваги заробітної плати в собівартості продукції, то вона у 90 рр. становила 15–24 %, а у 2002 р. – 6–7 %. Звідси і низька вартість робочої сили. За такого рівня зарплати втрачається мотивація до праці. Далі цей процес триває. До того ж ми маємо випередження за темпами зростання заробітної плати, яка відкидає значну кількість населення за межу бідності.

Треба прийняти до уваги той факт, що останнім часом у світі зростає вага соціальної сфери у створенні суспільно необхідного продукту. Враховуючи досвід розвинутих країн світу, де частка зайнятих у соціальній сфері більша, ніж у матеріальному виробництві, можемо стверджувати, що стан цієї сфери діяльності має неабиякий вплив на економічне життя країни, її культурне надбання. Працівники освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального господарства, тощо відіграють значну роль в економіці, а також в процесі розподілу доходів. Державна політика по відношенню до культурної сфери повинна здійснюватися в ім'я майбутнього, в ім'я людини.

Дійсно, на що може сподіватися молода держава, як не на високо освічену верству населення, глибоко культурну, здорову молодь, яка створить своїми силами, своїми розумовими здібностями, необхідне підґрунтя для майбутнього розквіту нашої країни. Ми

не повинні допустити того стану речей, коли деградація духовності остаточно вплине на нові покоління, вирощуючи в них, повагу лише до грошових цінностей.

Україна сьогодні перебуває на стадії формування ринкових відносин, спрямованих на забезпечення нових стандартів добробуту та життєдіяльності людини, на побудову соціально – орієнтованої економіки, що є системою, яка дає простір свободі розпорядження приватним майном, власними коштами, є свободою надбання доходів.

Треба створити соціальну державу, для якої найвищою ціннотою стане людина, її життя, - така держава повинна гарантувати належні умови для матеріального забезпечення людини на рівні світових стандартів, для задоволення її культурних та насущних проблем. Реалізація цих умов досягається через соціально-економічну політику, яка базується на певних принципах. Найперший – принцип економічної свободи людини, її право незалежного вибору будь – якого виду діяльності. Але, останнім часом на ринку праці склалася така ситуація, яка не дає можливості вільного вибору професії. Кількість робочих місць, в порівнянні до кількості зареєстрованих безробітних, занадто мала, до попиту на них. У зв'язку з цим, зростає потреба у створенні робочих місць. Усі ці проблеми стоять перед нашою молодого державою, вони прагнуть негайного вирішення, що буде сприяти досягненню розумної стабільності в економіці країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бюджет –2004: як не поклав, то не візьмеш // Урядовий Кур'єр. 2005. № 2. – С. 5.
2. Соціально-економічне становище України за 2003 // Економіст 2003. – № 1 – С.6.
3. Про Державний бюджет на 2005 рік // Урядовий кур'єр. 2005. – № 249.

Надійшла до редколегії 05.07.2005.